Söz sərrafı

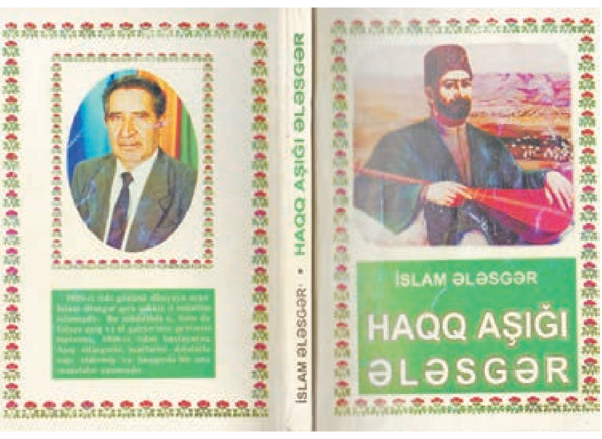

Aşıq yaradıcılığı Azərbaycan xalq ədəbiyyatının ən qədim və zəngin qollarından biridir. Bu yaradıcılıq forması həm poeziya, həm musiqi, həm də teatr sənətinin vəhdətində formalaşmışdır. Aşıqlar həm söz ustası, həm də sazın müşayiətilə şeir söyləyən sənətkarlardır. Onların yaradıcılığı nəsildən-nəslə ötürülən şifahi xalq ədəbiyyatının qorunmasında və inkişafında mühüm rol oynamışdır.

Aşıq sənəti bir peşə olmaqla yanaşı, həm də yüksək istedad, zəngin yaddaş, dərin poetik düşüncə və musiqi duyumu tələb edən sənət sahəsidir. Azərbaycan aşıqları təkcə şair və musiqiçi deyil, həm də pedaqoq, rəvayətçi, dastançı və hətta psixoloq kimi çıxış edirlər. Onlar xalqın içindən çıxır, xalqla nəfəs alır və xalqın hisslərini sözə çevirirlər.

Azərbaycan aşıq sənətində Aşıq Qurbani, Aşıq Abbas Tufarqanlı, Aşıq Alı, Aşıq Ələsgər, Aşıq Hüseyn Bozalqanlı, Aşıq Şəmşir, Aşıq Mikayıl Azaflı, Aşıq Valeh kimi böyük sənətkarların adları xüsusilə çəkilir. Bu aşıqlar öz dövrlərində el arasında yüksək nüfuz qazanmış, yaratdıqları qoşmalar, gəraylılar, təcnislərlə aşıq ədəbiyyatının zənginləşməsinə böyük töhfələr vermişlər. Onların ədəbi irsini, yaradıcılığını dünənimizdən bu günümüzə gətirib çıxaranlar isə tədqiqatçı, alim və ədəbiyyatşünaslardır.

Ədəbiyyatşünaslar, müxtəlif dövrlərdə yaranmış ədəbiyyat nümunələrini bir-biri ilə müqayisə edərək, onlara dair yeni nəzəriyyələr irəli sürə bilərlər. Onlar həm də ədəbiyyatın müxtəlif cəmiyyətlərdə və mədəniyyətlərdə necə formalaşdığını, inkişaf etdiyini və bunun cəmiyyətin ideologiyası, fəlsəfəsi və sosial quruluşu ilə necə əlaqəli olduğunu araşdırırlar. Belə tədqiqatçılardan biri də İslam Ələsgərdir.

İslam Ələsgər, ilk növbədə, şairin həyatını, yaradıcılığını və əsərlərinin sosial-mədəni kontekstini araşdırıb. Onun poetik üslubunu, lirikasındakı mövzu və simvolları, şeirindəki dərin fəlsəfi və etik düşüncələri tədqiq edir və bu əsərləri dövrünün siyasi, ictimai və mədəni şəraiti ilə əlaqələndirir. Ələsgər şeirində xalqın yaşam tərzini, təbiət və insan, qadın gözəllikəri onların daxili dünyasını və milli kimlik məsələlərini əks etdirən zəngin bir dünya qurulub.

Ələsgərin şeirlərində folklor motivləri və xalq musiqisinin təsiri güclü şəkildə özünü göstərir. Onun əsərlərində həm də Azərbaycan xalqının təsəvvürləri, inancları və mədəniyyətinin izlərini görmək mümkündür. Bu baxımdan, ələsgərşünas, şairin əsərlərini yalnız ədəbiyyat deyil, həm də folklor, musiqi və mədəniyyət baxımından qiymətləndirmişdir.

İslam Ələsgər, şairin müasir dövrün ədəbiyyatında oynadığı rolu da tanıdıb. Ələsgərin şeirinin və fəlsəfəsinin XX əsrin və günümüzün Azərbaycan ədəbiyyatına təsiri haqqında müasir nəzəriyyələr irəli sürüb, onun şeirindəki estetik yanaşmalar və insan təbiətinin dərinliklərinə nüfuz etmə qabiliyyəti, həmçinin məhəbbət, azadlıq və ədalət kimi ümumbəşəri dəyərləri təbliğ edərək, ələsgərşünaslığın aktuallığını təmin edib.

Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığına böyük töhfə verən İslam Ələsgər, bu sahədəki tədqiqatları ilə həm yerli, həm də beynəlxalq səviyyədə Azərbaycan mədəniyyətinin dərinliyini açmağa və aşıqla bağlı dünya ədəbiyyatına verdiyi töhfələri daha aydın göstərməyə qadir olub.

İslam Ələsgər Aşıq Ələsgər yaradıcılığının incəliklərini daha yaxşı anlamağa, şairin yaradıcılığını daha geniş bir müstəvidə qiymətləndirməyə və onun əsərlərini müxtəlif dövrlərdə və cəmiyyətlərdəki oxucular üçün aktual etməyə müvəffəq olub.

İslam Ələsgər 22 iyun 1925-ci ildə Göyçə mahalının Ağkilsə kəndində anadan olub. 1954-cü ildə Azərbaycan Dövlət Universitetini bitirib. Diplom işi "Aşıq Ələsgər ədəbi irsinin öyrənilməsi" ilə bağlı olub.

Göyçə aşıqlarının və şairlərinin şeirlərini toplayaraq 1956-cı ildən başlayaraq, Aşıq Ələsgərin əsərlərini dəfələrlə çap etdirib və haqqında məqalələr yazıb.

1973-cü ildə "Aşıq Ələsgər və XIX əsr Göyçə aşıqları" adlı namizədlik dissertasiyası müdafiə edib.

1997-ci ildə Azərbaycan Respublikası Prezidenti, Ulu Öndər Heydər Əliyevin "Aşıq Ələsgərin 175 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında" sərəncamından sonra "Haqq aşığı Ələsgər" monoqrafiyasını yazıb. Bu əsər, Aşıq Ələsgər irsinin ən qiymətli elmi əsərlərindən biri kimi ədəbi ictimaiyyətin diqqətini cəlb edib. Tədqiqatçı 6 oktyabr 2014-cü ildə Göygöl rayonunda vəfat edib və orada dəfn olunub.

İslam Ələsgərin araşdırmaları arasında "Aşıq Ələsgər və XIX əsr Göyçə aşıqları" (namizədlik dissertasiyası), "Ələsgər ocağı", "Haqq aşığı Ələsgər", "Sazlı-sözlü Göyçə" və digər əsərlər mövcuddur. O, həmçinin müxtəlif qəzet və jurnallarda məqalələr dərc etmişdir. Bu məqalələrdə aşıq sənətinin müxtəlif aspektləri, xüsusən də Aşıq Ələsgərin yaradıcılığı və onun Azərbaycan aşıq sənətindəki rolu geniş şəkildə öyrənilmişdir.

İslam Ələsgər təhsilini başa vurduqdan sonra uzun illər - təxminən 48 il - Zod kənd orta məktəbində müəllim və direktor kimi fəaliyyət göstərmişdir. Bu illər ərzində yalnız təhsil sahəsində deyil, həm də ictimai-sosial işlərdə fəal olmuşdur.

İslam Ələsgərin diqqətçəkən əsərlərindən biri, 1998-ci ildə nəşr olunan "Haqq aşığı Ələsgər" monoqrafiyasıdır. Bu kitabda Aşıq Ələsgərin yaradıcılığı yalnız folklor deyil, həm də fəlsəfi və estetik cəhətdən dərin təhlil olunmuşdur. Onun kitabları təkcə elmi auditoriya üçün deyil, həm də geniş oxucu kütləsi üçün yazılmış dəyərli mənbələrdir.

İslam Ələsgər Azərbaycan ədəbi-mədəni həyatında öz möhkəm yerini tutmuşdur. Onun fəaliyyəti həm elmi, həm maarifçi, həm də milli-mənəvi baxımdan yüksək dəyərləndirilmişdir. O, həmçinin gənc tədqiqatçılar üçün bir məktəb rolunu oynamışdır.

Bu gün onun kitabları Azərbaycan aşıq sənəti və ədəbiyyatşünaslıq elminin mühüm qaynaqları sayılır. Adı, fəaliyyəti və irsi həm elmi dairələrdə, həm də aşıq mühitində böyük ehtiramla anılır.

Fatma HACIYEVA,
professor

Azərbaycan.- 2025.- 21 iyun (№126).- S. 11.